

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH YO'LLARI**

Erqulov Qobulbek Davron o'g'li

QarMII "Buxgalteriya hisobi va audit" yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni qisqartirish borasidagi tadqiqotlar, o'rganilayotgan chora tadbirlar, izlanishlar, iqtisodiy tahlil va pragnoz maqolada aks ettirilgan.

Kalit so'zlar: kambag'allik, iqtisodiy tahlil, pragnozlash, iqtisodiyotni rivojlanishi, mamlakatdagi o'zgarishlar, aholining kambag'allik sabablari.

Kirish. Mamlakatimizda o'tkazilayotgan iqtisodiy-ijtimoiy islohotlar muvaffaqiyati, ko'p jihatdan, ishlab chiqarish vositalari bilan ulgurji va chakana savdoning keng rivojlanishi, hududlarning xalq xo'jalik tarmoqlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 3-dekabrda "Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish bo'yicha davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari to'g'risida"gi PF-29-son Farmoni va 2021-yil 3-dekabrda asosan iqtisodiyot taraqqiy etishida va kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan mahallabay ishlash va tadbirkorlikni yanada rivojlantirish borasida keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda, mahallabay ishlash bu asosan har bir mahalla tadbirkor targ'ibot ishlarini olib borilishi, va yoshlarning bo'sh vaqtlarini unumli o'tkazishga oid davlat siyosatini tubdan yangilash chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Kambag'allik darajasini aniqlashda odamlarning yashash darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan omil – daromad va xarajatlar ko'rsatkichi muhim o'rin tutadi.

- asosan qishloq joylarda aholining yetarli bilim va malakaga ega emasligi va natijada mehnat bozorida raqobatga dosh berolmasligi;
- ta'lim tizimidagi salbiy natijalar va hududlarda tibbiyot sifatining pastligi;
- aholining ba'zi qatlamlarida boqimandalik kayfiyatining yuqoriligi, milliy urf-odatlarda ortiqcha sarf-xarajatlarning mavjudligi;

- ayrim hududlarda ishsizlikning yuqori darajada ekanligi, yangi ish o'rinlari tashkil etilishining faqat qog'ozdagina mavjudligi daromad kamligi va yashash darajasining pasayishiga olib kelgan.

Agar mazkur ko'rsatkichlarning aksi yuz bersa, ya'ni ishlab chiqarish rivojlansa, bilim va malaka, bandlikni ta'minlash, mehnat bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari oshsa, o'z-o'zidan moddiy o'sish ham yuqorilashi kuzatiladi.

Mamlakatning o'rta muddatli makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozining asosiy ssenariysida kelgusi besh yilda YaIMning o'rtacha o'sish sur'ati 6,5 foizda bo'lishi prognoz qilingan. Hukumat oldida 2026 yilga borib aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YaIM miqdorini 2 800 dollarga yetkazish va 2030 yilga borib esa 4000 dollardan oshirish va o'rta daromadli mamlakatlarning yuqori guruhiga kirish vazifasi turibdi.³⁰

Kambag'allik chegarasi xalqaro tashkilotlar, milliy hokimiyat idoralari, nodavlat

tashkilotlar, statistika organlari tomonidan:

> xalqaro taqqoslashlar xalqaro shartnomalar va yoki xalqaro tashkilotlarning tavsiyalaridan kelib chiquvchi majburiyatlarning mamlakatlar tomonidan bajarilishini nazorat qilish va baholash, shuningdek, davlatlarning xalqaro yordamga bo'lgan ehtiyojlarini aniqlash;

> bandlik, ishhaqi, aholini ijtimoiy muhofaza qilish, kambag'allikni qisqartirishga yo'naltirilgan investitsiya va soliq siyosati kabilar borasida milliy darajada qabul qilingan siyosiy va boshqaruv qarorlarini asoslash;

> kambag'allikni keltirib chiqaruvchi sabab va omillarni aniqlash- tirish, aholining eng zaif guruhlarini ajratib olish, ularning zaruriyat ehtiyojlarini aniqlash, kambag'allikka qarshi kurashish bo'yicha milliy va mintaqaviy dasturlarni amalga oshirish samaradorligini baholash va tegishli tavsiyalarni asoslash borasida chuqurlashtirilgan ilmiy tadqiqotlar olib borish maqsadida o'rnatiladi.

³⁰ <https://review.uz/uz/post/2022-yil-uchun-davlat-budjetining-loyihaning-muhokamasi>

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 27 avgustdagi "Minimal iste'mol xarajatlari qiymatini hisoblash tartibini amaliyotga joriy etish to'g'risida"gi 544-son qarori qabul qilindi. Minimal iste'mol xarajatlari ko'rsatkichidan kambag'allik mezoni (yoki chegarasi) sifatida foydalaniladi. 2022 yildan boshlab, "Ijtimoiy himoya yagona reestri" axborot tizimi orqali oilani kam ta'minlangan deb e'tirof etish jarayonida qo'llaniladigan va jon boshiga to'g'ri keladigan bir oylik daromad mezoni minimal iste'mol xarajatlariga tenglashtiriladi. Har yili avgust oyiga qadar minimal iste'mol xarajatlari qiymatining prognoz parametrlari inflyatsiya kutilmalaridan kelib chiqib hisoblanadi. Minimal iste'mol xarajatlari va kambag'allik darajasi har yilgi hisobot yilida inflyatsiya darajasidan kelib chiqib, keyingi yilning 20 yanvariga qadar e'lon qilib boriladi. Minimal iste'mol xarajatlari tarkibi kamida har 5 yilda qayta ko'rib chiqiladi.

Uzoq muddat mobaynida inson bitta joyda ishlar ekan unda o'z hayotida biror bir ijobiy o'zgarishlar yasashga intilish ishtiyoqi asta-sekinlik bilan so'nib boradi. Kambag'allikka qarshi kurashishda 2019 yilda iqtisodiyot bo'yicha Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan Ester Dyuflo, Abxidjit Banerdji va Maykl Kremerlarning tadqiqotlari alohida ahamiyat kasb etadi. Yuqorida nomlari tilga olib o'tilgan olimlar kambag'allikka qarshi kurashish borasida aynan amaliy tadqiqotlarni amalga oshirib, samarali natijalarni qo'lga kiritganliklari uchun yuksak mukofotga loyiq ko'rilganlar. Ester Dyuflo, Abxidjit Banerdji va Maykl Kremerlar kambag'allikka qarshi kurashish borasida tadqiqotlar olib borib quyidagi asosiy xulosalarga kelishgan:

- kambag'allik va qashshoqlikni qisqartirish uchun birgina moddiy ko'makning o'zi etarli emas, agar insonlar "kambag'allik falsafasi"dan qutulishmas ekan, qashshoqlikni qisqartirish uchun har qancha mablag'lar ajratilmasin yuqori samara bermaydi;
- kambag'allar shunchaki tekinga berilgan vositalarga nisbatan, ma'lum bir haq evaziga beriladigan vosita va jihozlardan samaraliroq foydalanadilar;

- qashshoqlikni qisqartirish uchun bevosita qashshoqlarning hayotini ilmiy asoslarda o'ta sinchkovlik bilan o'rganish talab etiladi, aynan mazkur olimlarning hattiharakatlari bilan "Qashshoqlikka qarshi kurashish laboratoriyasi" tashkil etilgan. Bugungi kunda mazkur laboratoriyada dunyoning turli nufuzli oliy ta'lim muassasalarining 200 ga yaqin professorlari tadqiqotlar olib borishadi;

- olimlarning ta'kidlashicha, bitta mamlakat yoki hududda qashshoqlikni kamaytirish borasida amalga oshirilgan chora-tadbirlar ikkinchi bir mamlakat yoki hududda samara bermasligi mumkin, shu sababli qashshoqlikni kamaytirish borasida chora-tadbirlar dasturini ishlab chiqishda har hududning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda yondashilishi lozim;

- maktab yoshidagi bolalarning savodxonligini oshirishda korreksion ta'lim dasturlaridan foydalanish katta samara beradi, xususan mazkur dasturlar asosida Hindistonda 5 millionga yaqin bolalar o'qitilgan va katta natija bergan;

- bolalarning savodxonlik darajasini oshirishda ularning salomatligiga alohida e'tibor qaratish talab etiladi. Xususan olimlar bitta bolaga gijjaga qarshi dori vositalari uchun yiliga atigi 3,5 dollar mablag' sarflab, yuqori natijaga erishish mumkinligini isbotlab berishgan;

Amerikalik iqtisodchi Jeffri Saks o'zining "Kambag'allikning intihosi" deb nomlanuvchi kitobida jamiyatning kambag'allik changalidan qutulishiga imkon beruvchi kapitalning 6 ta turini ajratib ko'rsatgan: inson kapitali, ishbilarmonlik kapitali, infratuzilma, tabiiy kapital, ijtimoiy o'rnatilgan kapital va bilimlar kapitali.

Saksning fikricha, davlat eng avvalo o'zining barcha kuch va imkoniyatlarini inson kapitaliga investitsiyalar, infratuzilma, tabiiy kapital, ijtimoiy o'rnatilgan kapital va bilimlar kapitalini kiritish tarzida yo'naltirishi lozim.³¹

³¹<https://www.sof.uz/uz/post/kambagallikka-qarshi-qanday-kurashiladi?>

Kambag'allikni qisqartirish uchun davlat tomonidan ajratiladigan mablag'lar miqdorini ko'paytirishimiz, tadbirkorlarga turli imtiyoz va yengilliklar taqdim qilgan holda, ularni keng ko'lamli xayriya ishlariga jalb qilishimiz mumkin. Ammo bunday tadbirlarni amalga oshirish bilangina jamiyatda kambag'allik muammosini bartaraf qilishning deyarli imkoni yo'q. Bunday tadbirlar aholining yashab qolishiga, shunchaki kun kechirishiga zamin yaratsa-da, kambag'allik changalidan qutulib chiqishga imkon bermaydi.

Bizning fikrimizcha, mamlakatimizda kambag'allikka qarshi kurashishga doir chora- tadbirlar dasturini ishlab chiqishda quyidagilarga alohida e'tibor qaratish talab etiladi:

- -Yoshlarning kasb-hunar va oliy ta'lim bilan qamrab olinish darajasini oshirish va bunda asosiy e'tiborni mehnat bozori talablaridan kelib chiqqan holda, yoshlarni zamonaviy va istiqbolli kasb-hunar va mutaxassisliklar bo'yicha o'qitishga qaratish;
- -Bilimlar iqtisodiyotini shakllantirishga alohida urg'u berish, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalarini har tomonlama qo'llab quvvatlash;
- -Iqtisodiyot tarmoq va sohalari, ayniqsa qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari o'rtasida kooperatsiya aloqalarini izchil yo'lga qo'yish;
- -Kichik va o'rta shaharlarni rivojlantirish hisobiga qishloq hududlarini ijtimoiy- iqtisodiy jihatdan rivojlantirish masalalarini hal etish;
- -Jamiyat ijtimoiy va iqtisodiy hayotida raqamli texnologiyalarning tobora izchil joriy etib borilishiga erishish;
- -Inson kapitali sifatini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish;
- -Jamiyatda kambag'allikka sabab bo'luvchi korrupsiya, sifatsiz infratuzilma, ko'rsatilayotgan turli xil ijtimoiy xizmatlar sifatining pastligi, atrof- muhit va ishlab chiqarishga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi ekologik omillar va shu kabilarni chuqur tahlil qilish asosida kambag'allikka qarshi kurashish borasida ilmiy asoslangan dastur va rejalar ishlab chiqish;

- Xulosa o'rnida shuni alohida ta'kidlamoqchimizki, mamlakatimizda kambag'allikka qarshi kurashishning eng to'g'ri yo'li bu – fuqarolarning iqtisodiy tafakkurini o'zgartirishdir. Fuqarolarning iqtisodiy tafakkuri va iqtisodiy tarbiyasi o'zgarmas ekan, kambag'allik tuzog'idan chiqishimiz juda mushkul. Zero, Jaloliddin Rumi aytdiganlaridek: **“Avval aqlli edim – dunyoni o'zgartirmoqchi bo'ldim. Endi esa donoman – o'zimni o'zim o'zgartiryapman”**.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://review.uz/uz/post/2022-yil-uchun-davlat-budjetining-loyihaning-muhokamasi>
2. <https://www.sof.uz/uz/post/kambagallikka-qarshi-qanday-kurashiladi?>
3. O'zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to'g'risida»gi qonuni. –T.: 2016 13 aprel.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida” gi PQ-4611-sonli qarori.24.02.2020 yil.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.// Xalq so'zi, 2020yil 30 dekabr 276 (7778).
7. 4.Akrom Karimov, Islom Qo'ziyev, Matnazar Rahimov “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. Unga moslashish yo'lida qanday chora-tadbirlar ko'zda tutilgan? ” “Xalq so'zi” onlayn gazeta 18:20 13 May 2020yil . <https://xs.uz/>.
8. S.N.Tashnazarov Moliyaviy hisobotning MHXS bo'yicha transformatsiyasi zarurati, mohiyati va bosqichlari “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 3, mayiyun, 2017 yil.
9. Jakhongir, O. (2022). FINANCIAL POLICY. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(10), 592-597.

10. Jakhongir, O. (2022). WAYS OF DEVELOPING THE FINANCIAL MARKET. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(9), 569-574.
11. Ikromovich, R. Z., Murtazaevna, K. Y., Rashidovich, M. N., & Oramov, J. J. FEATURES OF THE CREDIT MECHANISM OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS.
12. Эгамбердиева, С. Р. (2021). ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАР ЖАРАЁНИДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ. Экономика и финансы (Узбекистан), (4 (140)), 42-47.
13. Эгамбердиева, С. Р. МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ.«. ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТ: МУАММО, ТАҲЛИЛ ВА РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ» Халқаро илмий-амалий анжуман илмий мақолалар тўплами 20-21 май 2021 й, 460.
14. Jumayeva, G. J. R., & qizi Sultonova, M. O. (2022, December). FERMER XO 'JALIKLARINING MOLIYAVIY NATIJALARGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI HISOBLASH YO 'LLARI. In INTERNATIONAL CONFERENCES (Vol. 1, No. 18, pp. 127- 130).
15. Tursunov, I., Jumayeva, G., & Ostanov, K. (2017). Features of innovation development of the economy Uzbekistan. In International conference on scientific development in North America (pp. 43-49).
16. Равшанов А. Д. Абдисалом Дусиёрович, Хасанов Шамсиддин Хафизович, & Алимханова Нигора Алимхановна (2018). Қишлоқ хўжалигини инвестиционинновацион ривожлантириш имкониятларива истиқболлари. Экономика и финансы (Узбекистан), (11), 9-14.
17. Murodova, N. U., Temirova, F. S., Alimkhanova, N. A., Dostova, M. K., & Azimova, K. E. IMPROVING THE CALCULATION OF INVENTORIES OF GOODS IN ACCOUNTING.

18. Эргашева, Н. (2022). ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КОРХОНАЛАРИДА ҲИСОБ СИЁСАТИНИНГ ТАШКИЛИЙ-УСЛУБИЙ ТАЪМИНОТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Innovatsion texnologiyalar*, 1(04), 108-111.
19. Azimova, N. E. (2022). ISSUES OF DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE WITH THE HELP OF FOREIGN INVESTMENTS. *Gospodarka i Innowacje.*, 29, 183-188.
20. Эгамбердиевна, А. Х. (2021). ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШДА ҲУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ. *Журнал Инновации в Экономике*, 4(5).
21. Azimova, N. E. (2022). INCREASING INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF REGIONS. *Gospodarka i Innowacje.*, 29, 178-182.
22. Azimova, N. E. (2022). ISSUES OF DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE WITH THE HELP OF FOREIGN INVESTMENTS. *Gospodarka i Innowacje.*, 29, 183-188.
23. Музаффарова, К. З. (2021). МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШ ҲОЛАТИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Архив научных исследований*, 1(1).
24. Музаффарова, К. З. (2019). Роль иностранных инвестиций в развитии национальной экономики Узбекистана. *Экономика и предпринимательство*, (1), 411-414.
25. Рашидов, Р. И., & Муртазаев, Н. Р. (2020). DIRECTIONS OF INNOVATIVE AGRICULTURAL DEVELOPMENT. *ЖУРНАЛ АГРО ПРОЦЕССИНГ*, 2(7).
26. TUYGUNOVICH, A. A., OGLI, S. O. A., & QIZI, K. Z. K. Problems of Improving Stock Market Trading Mechanisms in Uzbekistan. *JournalNX*, 6(07), 330-334
27. . Бердиев, А. Х., & Расулов, Х. К. (2020). Туризм-перспективный сектор экономики Узбекистана. *Economics*, (2 (45)), 14-18.